

ปัญหาและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลในการระงับข้อพิพาทโดยกระบวนการ

อนุญาโตตุลาการทางพาณิชย์ระหว่างประเทศที่ผ่านทางออนไลน์

(Legal problems and solutions of the jurisdiction of the court in international commercial
online arbitration proceedings)

ศาลถือเป็นสถาบันหนึ่งที่เป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐในการพิพากษาคัดสินคดี ซึ่งศาลใดศาลหนึ่งจะมีเขตอำนาจแค่นั้นเพียงใดนั้นมิได้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้พิพากษาท่านใดท่านหนึ่ง หากแต่การพิจารณาเขตอำนาจจะขึ้นอยู่กับกฎหมายที่กำหนดให้ศาลนั้นมีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีเรื่องใด

แม้ว่าจะมีความพยายามที่จะจำกัดอำนาจของศาลที่จะเข้ามาช่วยเหลือหรือควบคุมกระบวนการอนุญาโตตุลาการ แต่ด้วยลักษณะของกระบวนการอนุญาโตตุลาการเองจึงทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยอำนาจศาลในอันที่จะเข้ามาช่วยเหลือ ควบคุมและตรวจสอบเพื่อให้กระบวนการอนุญาโตตุลาการดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นประเด็นปัญหาที่ต้องทำการพิจารณาจึงมีอยู่ว่า หากมีการระงับข้อพิพาทโดยกระบวนการอนุญาโตตุลาการทางพาณิชย์ระหว่างประเทศผ่านทางออนไลน์หรืออนุญาโตตุลาการออนไลน์จะทำให้หลักเกณฑ์ในการพิจารณาเพื่อกำหนดเขตอำนาจศาลที่มีอยู่เหนือการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ เพียงไร

ในการพิจารณาประเด็นปัญหาดังกล่าวผู้เขียนจะทำการแยกประเด็นปัญหาออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ (1) ประเด็นปัญหาทางทฤษฎี และ (2) ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับกฎหมายไทยที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน

1. ประเด็นปัญหาทางทฤษฎีและแนวทางแก้ไข

ในการพิจารณาประเด็นปัญหาในเรื่องการกำหนดเขตอำนาจศาลนั้น ดังกล่าวในบทที่ 3 ในส่วนของการพิจารณาทางทฤษฎีแล้วว่า ในการกำหนดเขตอำนาจศาลที่จะเข้ามามีบทบาทในกระบวนการอนุญาโตตุลาการนั้นมีทฤษฎีที่อาจถูกนำมาใช้เป็นแนวความคิดพื้นฐานในการกำหนดเขตอำนาจศาลในกระบวนการอนุญาโตตุลาการอยู่ด้วยกัน 2 ทฤษฎี ได้แก่ (1) the seat theory และ (2) the delocalization theory ดังนั้นการพิจารณาในส่วนของประเด็นปัญหาในทางทฤษฎีจึงมีความจำเป็นที่จะต้องแยกพิจารณาประเด็นปัญหาไปตามทฤษฎีดังกล่าว ดังนี้

1.1 ประเด็นปัญหาในการนำเอา the seat theory มาใช้เป็นทฤษฎีพื้นฐานในการกำหนดเขตอำนาจศาลในกระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์

เนื่องจากการดำเนินการใดๆ ผ่านทางออนไลน์โดยเฉพาะทางอินเทอร์เน็ต (Internet) จะเห็นได้ว่าไม่อาจระบุที่ตั้งทางกายภาพ ณ ที่ใดที่หนึ่งได้เป็นการเฉพาะ ดังนั้นการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ที่มีการดำเนินการผ่านทางอินเทอร์เน็ตจึงไม่อาจมีสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการอนุญาโตตุลาการ (place of arbitration) จริงๆ ได้โดยสภาพ¹ เนื่องจากโดยหลักการในการกำหนดสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการอนุญาโตตุลาการเป็นการกำหนดหลักการโดยวางอยู่บนพื้นฐานของการยึดโยงสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการอนุญาโตตุลาการอยู่กับอาณาเขตของประเทศใดประเทศหนึ่ง (territoriality) ดังนั้นจากข้อสรุปนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ในกระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์จึงไม่อาจมีสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการอนุญาโตตุลาการ (place of arbitration) จริงๆ ได้ ซึ่งจะส่งผลให้กระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ไม่อาจที่จะถูกผนวกเข้ากับระบบกฎหมายของประเทศใดประเทศหนึ่งได้ตามหลักการของ the seat theory ดังนั้นในการนำเอา the seat theory มาใช้เป็นทฤษฎีพื้นฐานในการกำหนดเขตอำนาจศาลในกระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์นั้นจึงมีประเด็นปัญหาประการสำคัญที่จำต้องพิจารณา คือ ปัญหาความไม่เหมาะสมในการนำเอา the seat theory มาเป็นทฤษฎีพื้นฐานของการอนุญาโตตุลาการที่มีการดำเนินการผ่านทางออนไลน์ เนื่องจากปัญหาความไม่สามารถกำหนดสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ได้

สำหรับแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้อาจแยกพิจารณาออกได้เป็น 2 แนวทาง ดังนี้

1. การยึดเอาหลักการ Delocalized Arbitration หรือ the delocalization theory มาเป็นทฤษฎีพื้นฐานของกระบวนการอนุญาโตตุลาการที่มีการดำเนินการผ่านทางออนไลน์แทน the seat theory โดย the delocalization theory สามารถเข้ามาแก้ไขปัญหาก่เกิดจากการไม่สามารถ

¹ Li Hu, "ONLINE ARBITRATION IN CHINA-An Overview and Perspective", <www.ODR.INFO/UNFORUM2004/DR/20LI2.DOC>, April 2006.; See also, Julian D.M. Lew, Comparative International Commercial Arbitration, (Netherland: Kluwer Law International, 2003), p.66; Gabrielle Kanfmann-Kohler, "Identifying and Applying the Law Governing the Arbitration Procedure- The Role of the law of the place of Arbitration", INTERNATIONAL COUNCIL FOR COMMERCIAL ARBITRATION, No.9, p.350.

กำหนดสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการอนุญาโตตุลาการในการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ได้ เนื่องจากหลักการของ the delocalization theory คือแนวความคิดที่มองว่าการอนุญาโตตุลาการทางพาณิชย์ระหว่างประเทศไม่จำเป็นต้องตกอยู่ภายใต้กฎหมายของประเทศที่เป็นสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการอนุญาโตตุลาการและในกระบวนการก่อนที่จะมีการยอมรับและบังคับตามคำชี้ขาด กระบวนการอนุญาโตตุลาการก็ไม่ต้องตกอยู่ภายใต้กฎหมายของประเทศใดๆ และเป็นอิสระจากการควบคุมดูแลโดยศาลของประเทศนั้นๆ ดังนั้นการนำเอา the delocalization theory มาใช้เป็นทฤษฎีพื้นฐานในการกำหนดหลักเกณฑ์ต่างๆ ของกระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ก็จะทำให้ไม่จำเป็นต้องไปพิจารณาถึงการกำหนดสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการอนุญาโตตุลาการซึ่งอาจประสบปัญหาในการกำหนดสถานที่ดังกล่าวหากการอนุญาโตตุลาการมีการดำเนินการผ่านทางออนไลน์ดังกล่าวข้างต้น

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า “การอนุญาโตตุลาการทางพาณิชย์ระหว่างประเทศที่ดำเนินการทางออนไลน์อาจพิจารณาได้ว่าเป็น Delocalization Arbitration ซึ่งสามารถถูกดำเนินการได้แม้ว่าจะมีลักษณะของการดำเนินการใน “the virtual cyberspace” และโดยหลักการของ the delocalization theory นี้จะทำให้การอนุญาโตตุลาการออนไลน์ไม่ต้องผูกติดอยู่กับสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการอนุญาโตตุลาการเหมือนอย่างแนวคิดของ the seat theory

2. การยอมรับการกำหนดสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการอนุญาโตตุลาการ (place of arbitration) ในรูปแบบที่เป็นการจำลองหรือการกำหนดขึ้นลอยๆ ทั้งนี้เพื่อวัตถุประสงค์ในทางกฎหมายเท่านั้นหรือเรียกได้ว่า “สถานที่ที่จำลองขึ้นเพื่อให้มีผลในทางกฎหมาย” (the legal fictitious place หรือ the legal place of arbitration) ซึ่งความพยายามที่จะสร้างหรือกำหนดสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการอนุญาโตตุลาการทางออนไลน์นี้จะมีผลให้การอนุญาโตตุลาการออนไลน์สามารถที่จะถูกผนวกเข้ากับกฎหมายอนุญาโตตุลาการของประเทศใดประเทศหนึ่งที่มีลักษณะเป็นการเชื่อมต่อกันทางอาณาเขต (territoriality) เช่นเดียวกับการอนุญาโตตุลาการในรูปแบบปกติที่ยอมรับหลักการของ the seat theory และการยอมรับหลักการดังกล่าวจะเป็นการขจัดปัญหาในเรื่องการกำหนดเขตอำนาจศาลที่จะเข้ามาช่วยเหลือและสนับสนุน ตลอดจนเข้ามาควบคุมและดูแลกระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ และช่วยทำให้คำชี้ขาดที่เกิดจากกระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์เป็นที่ยอมรับและบังคับได้ในทางระหว่างประเทศทั้งนี้เพราะหลักการนี้ทำให้การอนุญาโตตุลาการออนไลน์ยังคงขึ้นอยู่กับหลักการของ the seat theory ที่กำหนดให้การอนุญาโตตุลาการต้องมีการกำหนดสถานที่ที่ใช้ในการอนุญาโตตุลาการซึ่งจะ

สอดคล้องกับ New York Convention ที่ยึดถือหลักการนี้เช่นเดียวกัน และแม้ในปัจจุบันได้มีการยอมรับการกำหนดสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการอนุญาโตตุลาการในลักษณะนี้อยู่แล้วก็ตาม แต่อย่างไรก็ตามก็ควรมีการอธิบายและทำให้เกิดการตีความคำว่า “the legal place of arbitration” ให้ขยายความไปถึงกรณีของการระงับข้อพิพาทด้วยการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ด้วย ทั้งนี้เพราะในขณะร่าง UNCITRAL MODEL LAW ยังไม่มีการพิจารณาถึงรูปแบบของการระงับข้อพิพาทด้วยการอนุญาโตตุลาการออนไลน์แต่อย่างใด

อย่างไรก็ตามแนวทางแก้ไขทั้ง 2 ประการสำหรับปัญหาความไม่เหมาะสมในการนำเอา the seat theory มาเป็นทฤษฎีพื้นฐานของการอนุญาโตตุลาการที่มีการดำเนินการผ่านทางออนไลน์ที่ผู้เขียนได้นำเสนอดังกล่าวข้างต้นนั้น เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าแนวทางทั้ง 2 ประการเป็นแนวทางที่แตกต่างกันหรืออาจกล่าวได้ว่าอยู่คนละขั้วกันโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ แนวทางแรกจะเป็นแนวทางที่เสนอให้นำเอา the delocalization theory มาเป็นทฤษฎีพื้นฐานของการอนุญาโตตุลาการแทน the seat theory ที่ยึดถือกันอยู่ในปัจจุบัน ในขณะที่แนวทางที่สองเป็นการนำเสนอให้ยังคงยึดถือ the seat theory มาเป็นทฤษฎีพื้นฐานของการอนุญาโตตุลาการอยู่เช่นเดิม เพียงแต่ให้ขยายการตีความคำว่า “สถานที่ที่จำลองขึ้นเพื่อให้มีผลตามกฎหมาย (the legal place of arbitration)” ให้ไปถึงกรณีของการระงับข้อพิพาทด้วยการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ด้วย ซึ่งแนวทางใดจะมีข้อดีหรือข้อเสียและเหมาะสมต่อสภาพการณ์ในปัจจุบันเพียงใดและประเทศไทยควรจะมีแนวทางการปรับปรุงกฎหมายไปตามแนวทางใดนั้น ผู้เขียนจะได้กล่าวถึงในข้อเสนอแนะต่อไป

1.2 ประเด็นปัญหาในการนำเอา the delocalization theory มาใช้เป็นทฤษฎีพื้นฐานในกระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์

แม้ว่า the delocalization theory จะสามารถนำมาใช้แก้ปัญหาในเรื่องความไม่เหมาะสมของ the seat theory ในประเด็นเรื่องความไม่สามารถกำหนดสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการอนุญาโตตุลาการของการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ได้ดังกล่าวข้างต้น แต่อย่างไรก็ตามโดยตัวของ the delocalization theory เองก็อาจมีประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาอันจำเป็นต้องนำมาพิจารณา ได้แก่ ปัญหาในการค้นหาคำวินิจฉัยคดีหนึ่งเพื่อจะเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือกระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์แทนศาลของประเทศใดประเทศหนึ่ง

เนื่องจาก the delocalization theory วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า การอนุญาโตตุลาการทางพาณิชย์ระหว่างประเทศไม่จำเป็นต้องตกอยู่ภายใต้กฎหมายของประเทศที่เป็นสถานที่ที่ใช้ในการ

ดำเนินการอนุญาโตตุลาการและในกระบวนการก่อนที่จะมีการยอมรับและบังคับตามคำชี้ขาด กระบวนการอนุญาโตตุลาการก็ไม่ต้องตกอยู่ภายใต้กฎหมายของประเทศใดๆ และเป็นอิสระจากการควบคุมดูแลโดยศาลของประเทศนั้นๆ ทำให้หากในระยะเวลาก่อนมีการบังคับตามคำชี้ขาด อนุญาโตตุลาการหรือคู่พิพาทต้องการความช่วยเหลือเพื่อให้กระบวนการอนุญาโตตุลาการ ดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะมีองค์กรใดที่จะเข้ามามีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือ กระบวนการอนุญาโตตุลาการแทนศาลภายในประเทศ

ประเด็นปัญหานี้อาจแยกพิจารณาเป็นรายกรณีๆ ได้ ดังนี้

(1) การแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการ

เนื่องจากในการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการอาจเกิดกรณีที่ไม้อาจแต่งตั้ง อนุญาโตตุลาการได้ซึ่งการยึดเอา the delocalization theory มาใช้เป็นทฤษฎีพื้นฐานจะทำให้ไม่ อาจพึงพาให้ศาลภายในประเทศเข้ามามีบทบาทในการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการเหมือนอย่างการ นำเอา the seat theory มาใช้เป็นทฤษฎีพื้นฐานได้ ดังนั้นประเด็นปัญหา ก็คือ การค้นหาองค์กรที่ จะเข้ามามีบทบาทในการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการแทนศาลภายในของประเทศใดประเทศหนึ่ง

สำหรับแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอาจทำได้โดยการกำหนดให้มีองค์กรใด องค์กรหนึ่งซึ่งอาจเป็นคณะกรรมการของสถาบันอนุญาโตตุลาการที่รับผิดชอบในการดำเนินการ สำหรับการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการออนไลน์เป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการใน กรณีที่คู่พิพาทไม้อาจแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการได้โดยกำหนดไว้ในข้อบังคับของทางสถาบันซึ่งอาจ เทียบเคียงได้กับหลักเกณฑ์ตาม บทบัญญัติในส่วนของ การแต่งตั้งคณะอนุญาโตตุลาการของ ICSID Convention มาตรา 38 ซึ่งกำหนดว่า ให้ประธานสถาบันบริหารมีอำนาจแต่งตั้ง อนุญาโตตุลาการ เมื่อคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ

อย่างไรก็ตาม แนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวก็ยังคงก่อให้เกิดปัญหาตามมาได้อีก หากในการระงับข้อพิพาทด้วยการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ คู่พิพาทมิได้ใช้บริการของทางสถาบัน อนุญาโตตุลาการ ทั้งนี้เพราะข้อบังคับของสถาบันที่กำหนดให้ทางสถาบันเป็นผู้แต่งตั้ง อนุญาโตตุลาการจะไม่ถูกนำมาใช้บังคับซึ่งจะทำให้คู่พิพาทยังคงประสบปัญหาในการค้นหา องค์กรที่จะมีอำนาจแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการอยู่นั่นเอง

(2) การมีคำสั่งเกี่ยวกับมาตรการชั่วคราวเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของคู่กรณีในระหว่าง การพิจารณาและการออกหมายเรียกพยานบุคคล หรือพยานเอกสาร หรือวัตถุใดๆ

เนื่องมาจากโดยลักษณะของการอนุญาโตตุลาการเองที่มีลักษณะที่เป็นเอกชนจึงไม่มี อำนาจตามกฎหมายที่จะกระทำการบางประการซึ่งเป็นอำนาจของรัฐที่จะต้องดำเนินการผ่าน เจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าโดยตัวอนุญาโตตุลาการเองจึงไม่สามารถดำเนินการบวน พิจารณาบางประการได้ แต่เหตุที่ the delocalization theory มีหลักเกณฑ์ว่า การ อนุญาโตตุลาการในกระบวนการก่อนที่จะมีการยอมรับและบังคับตามคำชี้ขาด กระบวนการ อนุญาโตตุลาการจะไม่ตกอยู่ภายใต้กฎหมายของประเทศใดๆ และเป็นอิสระจากการควบคุมดูแล โดยศาลของประเทศนั้นๆ ดังนั้นจึงส่งผลให้อำนาจในการมีคำสั่งในเรื่องเกี่ยวกับมาตรการชั่วคราว เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของคู่กรณีในระหว่างการพิจารณาและการออกหมายเรียกพยานบุคคล หรือ พยานเอกสาร หรือวัตถุใดๆ ซึ่งควรจะเป็นอำนาจของศาลในประเทศใดประเทศหนึ่งกลับไม่อาจตก อยู่ในอำนาจของศาลในประเทศใดประเทศหนึ่งได้ ดังนั้นประเด็นปัญหา ก็คือ การค้นหาคำสั่งที่จะ เข้ามามีบทบาทในการการมีคำสั่งเกี่ยวกับมาตรการชั่วคราวเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของคู่กรณีใน ระหว่างการพิจารณาและการออกหมายเรียกพยานบุคคล หรือพยานเอกสาร หรือวัตถุใดๆ แทน ศาลภายในของประเทศใดประเทศหนึ่ง

สำหรับแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอาจทำได้โดยการกำหนดให้ผู้ทำหน้าที่เป็น อนุญาโตตุลาการเป็นผู้มีอำนาจออกคำสั่งเกี่ยวกับมาตรการชั่วคราวเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของ คู่กรณีในระหว่างการพิจารณาและการออกหมายเรียกพยานบุคคล หรือพยานเอกสาร หรือวัตถุ ใดๆ ซึ่งอาจเทียบเคียงได้กับหลักเกณฑ์ตาม บทบัญญัติในส่วนของอำนาจหน้าที่ของคณะ อนุญาโตตุลาการของ ICSID Convention มาตรา 47 ซึ่งกำหนดว่า ถ้าคณะอนุญาโตตุลาการเห็น ว่ามีความจำเป็นตามพฤติการณ์แวดล้อม คณะอนุญาโตตุลาการอาจเสนอแนะวิธีการชั่วคราวที่จะ นำไปใช้เพื่อคุ้มครองสิทธิที่เกี่ยวข้องของคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และมาตรา 43 ซึ่งกำหนดให้คณะ อนุญาโตตุลาการอาจเรียกให้คู่กรณีส่งมอบเอกสารหรือพยานหลักฐานอื่นใดได้

อย่างไรก็ตามแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวแม้จะเป็นการกำหนดแนวทางในการแก้ไข ปัญหาโดยเทียบเคียงจาก ICSID Convention ก็ตาม แต่ก็อาจก่อให้เกิดปัญหาตามมาอีก เนื่องจากการที่ ICSID Convention กำหนดให้คณะอนุญาโตตุลาการมีอำนาจดังกล่าวข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกำหนดให้คณะอนุญาโตตุลาการอาจเสนอแนะวิธีการชั่วคราวที่จะนำไปใช้ เพื่อคุ้มครองสิทธิของคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ตามมาตรา 47 ของ ICSID Convention ก็ยังคงมี ปัญหาในทางปฏิบัติอยู่ กล่าวคือ ยังคงเกิดประเด็นปัญหาให้ต้องพิจารณาว่า อำนาจของคณะ

อนุญาโตตุลาการในการเสนอแนะวิธีการชั่วคราวดังกล่าวเป็นอำนาจเด็ดขาดของทางคณะอนุญาโตตุลาการหรือคู่กรณีอาจร้องขอให้ศาลภายในประเทศมีคำสั่งให้ใช้มาตรการชั่วคราวเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของคู่กรณีในระหว่างการพิจารณาได้ด้วยซึ่งเป็นปัญหาที่แสดงให้เห็นว่าในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของอนุญาโตตุลาการภายใต้สถาบัน ICSID ก็ยังคงประสบกับปัญหาในทางปฏิบัติในการที่จะทำให้กระบวนการอนุญาโตตุลาการสามารถแยกออกจากศาลภายในประเทศใดประเทศหนึ่งได้อย่างชัดเจน ดังนั้นในการกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาก็เปรียบเคียงจาก ICSID Convention จึงมีแนวโน้มที่จะยังคงประสบกับปัญหาเช่นเดียวกับที่ทางสถาบัน ICSID ประสบอยู่

นอกจากนี้ปัญหาที่อาจตามมาได้อีก ก็คือ หากในการระงับข้อพิพาทด้วยการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ คู่พิพาทมิได้มีการใช้บริการของทางสถาบันอนุญาโตตุลาการ ทั้งนี้เพราะข้อบังคับของสถาบันที่กำหนดให้ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นอนุญาโตตุลาการเป็นผู้มีอำนาจออกคำสั่งเกี่ยวกับมาตรการชั่วคราวเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของคู่กรณีในระหว่างการพิจารณาและการออกหมายเรียกพยานบุคคล หรือพยานเอกสาร หรือวัตถุใดๆ จะไม่ถูกนำมาใช้บังคับซึ่งจะทำให้คู่พิพาทยังคงประสบปัญหาในการค้นหาองค์การที่มีอำนาจในการออกคำสั่งเกี่ยวกับมาตรการชั่วคราวเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของคู่กรณีในระหว่างการพิจารณาและการออกหมายเรียกพยานบุคคล หรือพยานเอกสาร หรือวัตถุใดๆ อยู่นั่นเอง

(3) การเพิกถอนคำสั่งขาด (Annulment)

ในกรณีที่อนุญาโตตุลาการมีคำสั่งขาดแล้วปรากฏว่าคู่สัญญาฝ่ายที่แพ้คดีเห็นว่าคำสั่งขาดนั้นมีเหตุอันควรถูกเพิกถอนโดยยื่นคำร้องต่อศาลของประเทศที่มีการทำคำสั่งขาด ซึ่งในกรณีนี้เนื่องจาก the delocalization theory ไม่ยอมรับให้ศาลของประเทศที่ทำคำสั่งขาดมีอำนาจในการเพิกถอนคำสั่งขาดได้ แต่เนื่องจากเหตุผลประการสำคัญประการหนึ่งของการยอมรับอำนาจศาลของประเทศที่ทำคำสั่งขาดให้มีอำนาจในการเพิกถอนคำสั่งขาดได้ก็เพื่อให้เกิดความสะดวกของคู่พิพาทฝ่ายที่แพ้คดีที่จะไม่ต้องไปต่อสู้อัดคัดค้านคำสั่งขาดในทุกประเทศที่มีการบังคับตามคำสั่งขาด ดังนั้นจึงมีการกำหนดให้ศาลของประเทศที่มีการบังคับตามคำสั่งขาดอาจไม่ยอมรับบังคับตามคำสั่งขาดให้ หากคำสั่งขาดนั้นได้ถูกเพิกถอนโดยศาลของประเทศที่มีการทำคำสั่งขาด ดังนั้นแม้ว่าการอนุญาโตตุลาการออนไลน์จะได้นำเอา the delocalization theory มาเป็นทฤษฎีพื้นฐานแต่ก็ยังไม่อาจแก้ไขปัญหาคำสั่งขาดไม่สะดวกของคู่สัญญาฝ่ายที่แพ้คดีที่จะต้องไปต่อสู้อัดคัดค้านคำสั่งขาดในทุกประเทศที่มีการบังคับตามคำสั่งขาด ซึ่งปัญหานี้ก็เป็นข้อโต้แย้งที่ผู้สนับสนุน the seat theory ยกขึ้น

มาได้แย้ง the delocalization theory และยังขัดกับ New York Convention² ด้วย ดังนั้นประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น ก็คือ การค้นหาองค์ประกอบที่จะเข้ามามีบทบาทในการมีคำสั่งเพิกถอนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการแทนศาลภายในของประเทศที่มีการทำคำชี้ขาด

แนวทางการแก้ไขปัญหานี้อาจมีได้ 2 แนวทาง ดังนี้

(1) การวางหลักเกณฑ์ให้มีการยอมรับอำนาจศาลที่มีการร้องขอให้ยอมรับและบังคับตามคำชี้ขาดให้มีอำนาจยกเลิกหรือเพิกถอนคำชี้ขาดได้ด้วยโดยอาศัยเหตุผลบางประการซึ่งหากพิจารณาในรายละเอียดของเหตุที่จะนำมาอ้างเพื่อให้ศาลมีคำสั่งเพิกถอนคำชี้ขาดกับเหตุที่จะนำมาอ้างเพื่อให้ศาลปฏิเสธไม่ยอมรับบังคับตามคำชี้ขาดแล้วจะเห็นได้ว่า เหตุผลทั้งสองกรณีล้วนแต่เป็นเหตุผลที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งการวางหลักเช่นนี้จะสอดคล้องกับข้อสันนิษฐานของ the delocalization theory ที่ต้องการให้กระบวนการอนุญาโตตุลาการถูกควบคุมโดยศาลของประเทศที่มีการบังคับตามคำชี้ขาดเท่านั้น และถึงแม้ว่าเหตุผลประการสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้มีการยอมรับหลักเกณฑ์ในเรื่องอำนาจในการเพิกถอนคำชี้ขาดของศาลในประเทศที่เป็นสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการอนุญาโตตุลาการ ก็คือ ปัญหาอันสืบเนื่องมาจาก เมื่อการอนุญาโตตุลาการต้องมีการดำเนินการ ณ สถานที่ใดสถานที่หนึ่งซึ่งมีลักษณะทางกายภาพทำให้การดำเนินกระบวนการอนุญาโตตุลาการจำเป็นต้องคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อกฎหมายและความสงบเรียบร้อยของสถานที่หรือของประเทศที่มีการทำคำชี้ขาด ด้วยเหตุนี้จึงมีแนวความคิดที่ให้ศาลของประเทศที่มีการทำคำชี้ขาดสามารถที่จะทบทวน (review) หรือเพิกถอน (set aside) คำชี้ขาดที่ถูกทำขึ้นในประเทศของตนได้ แต่ด้วยเหตุที่ในการดำเนินกระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ไม่สามารถกำหนดสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการอนุญาโตตุลาการตลอดจนสถานที่ที่ทำคำชี้ขาดได้ ดังนั้นแนวความคิดในการกำหนดให้ศาลในประเทศที่มีการทำคำชี้ขาดมีอำนาจในการเพิกถอนคำชี้ขาดที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประเทศนั้นจึงไม่มีความจำเป็นต้องคำนึงถึงอีกต่อไป

(2) การกำหนดข้อบังคับของสถาบันในลักษณะที่ให้มิตคณะกรรมการ เฉพาะกิจให้มีอำนาจในการพิจารณาเพิกถอนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ ทั้งนี้เป็นแนวทางที่เทียบเคียงมา

² เนื่องจากตาม New York Convention กำหนดให้ศาลของประเทศที่เป็นสถานที่ที่มีการทำคำชี้ขาดมีอำนาจที่จะทบทวนความถูกต้องของคำชี้ขาดและอาจเพิกถอนคำชี้ขาดได้ และนอกจากนี้ New York Convention มาตรา V.1(e) ยังได้กำหนดไว้ว่าการเพิกถอนคำชี้ขาดในประเทศที่มีการทำคำชี้ขาดนี้อาจทำให้ศาลในประเทศที่จะมีการบังคับตามคำชี้ขาดสามารถใช้เป็นเหตุผลในการปฏิเสธไม่ยอมรับบังคับตามคำชี้ขาดได้

จาก บทบัญญัติของ ICSID Convention มาตรา 52 ซึ่งกำหนดให้ประธานสภาบริหารแต่งตั้งบุคคลที่อยู่ในบัญชีรายชื่ออนุญาโตตุลาการจำนวนสามคนเป็นคณะกรรมการเฉพาะกิจ (ad hoc committee) ให้มีอำนาจในการพิจารณาคำชี้ขาดหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของคำชี้ขาดโดยเหตุใดเหตุหนึ่ง

แต่อย่างไรก็ตาม แนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวก็ยังคงก่อให้เกิดปัญหาตามมาได้อีก หากในการระงับข้อพิพาทด้วยการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ คู่พิพาทมิได้ใช้บริการของทางสถาบันอนุญาโตตุลาการ ทั้งนี้เพราะข้อบังคับของสถาบันที่กำหนดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจให้มีอำนาจในการเพิกถอนคำชี้ขาดจะไม่ถูกนำมาใช้บังคับซึ่งจะทำให้คู่พิพาทยังคงประสบปัญหาในการค้นหาคำพิพากษาที่มีอำนาจในการเพิกถอนคำชี้ขาดอยู่นั่นเอง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้เขียนจะได้นำเสนอประเด็นปัญหาและแนวทางการแก้ไขที่เกิดขึ้นจากการนำเอาทั้ง the seat theory และ the delocalization theory มาใช้เป็นทฤษฎีพื้นฐานในการกำหนดเขตอำนาจศาลที่จะเข้ามามีบทบาทในกระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ก็ตาม แต่ในบทสุดท้ายที่ว่าด้วยบทสรุปและข้อเสนอแนะ ผู้เขียนจะได้ทำการเสนอแนวทางสำหรับประเทศไทยว่าควรเลือกนำเอาทฤษฎีใดมาใช้เป็นทฤษฎีพื้นฐานในการกำหนดเขตอำนาจศาลที่จะเข้ามามีบทบาทในกระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับประเทศไทยมากที่สุด

2. ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับกฎหมายไทยที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันและแนวทางแก้ไข

2.1 ประเด็นปัญหาว่าประเทศไทยควรที่จะเลือกเอาทฤษฎีใดมาเป็นทฤษฎีพื้นฐานสำหรับการพิจารณาในการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดเขตอำนาจศาลเพื่อรองรับการระงับข้อพิพาทโดยกระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์

ดังกล่าวก่อนหน้านี้จะเห็นได้ว่าทฤษฎีทั้ง 2 ทฤษฎี ไม่ว่าจะเป็น the seat theory หรือ the delocalization theory ก็ต่างมีข้อบกพร่องทั้งสิ้นเมื่อต้องนำมาปรับใช้กับการอนุญาโตตุลาการที่มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาผ่านทางออนไลน์ ทั้งนี้เพราะโดยสภาพของการดำเนินการใดๆ ผ่านทางออนไลน์ที่มีลักษณะเฉพาะต่างจากการดำเนินการในลักษณะทั่วไป ดังนั้นสำหรับการพิจารณาความเหมาะสมในการบัญญัติกฎหมายเพื่อรองรับการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ โดยเฉพาะในส่วนของการกำหนดเขตอำนาจศาลจึงจำเป็นที่จะต้องพิจารณาปัญหาประการสำคัญก็คือ ปัญหาที่ว่าประเทศไทยควรที่จะเลือกเอาทฤษฎีใดมาเป็นพื้นฐานสำหรับพิจารณาในการ

บัญญัติกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับการกำหนดเขตอำนาจศาลเหนือกระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์เพื่อรองรับการระงับข้อพิพาทโดยกระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์

สำหรับแนวทางแก้ไขในประเด็นปัญหานี้ ผู้เขียนเห็นว่าจำเป็นต้องวิเคราะห์ถึงข้อดีและข้อเสียของการที่จะนำเอา the seat theory หรือ the delocalization theory มาเป็นทฤษฎีพื้นฐานสำหรับพิจารณาในการบัญญัติกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับการกำหนดเขตอำนาจศาลเหนือกระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ความเหมาะสมของทั้ง 2 ทฤษฎีได้ดังนี้ กล่าวคือ จากการพิจารณาประเด็นปัญหาในทางทฤษฎีดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าในการนำเอา the seat theory ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เป็นที่ยอมรับกันจากทั้งในส่วนของ UNCITRAL Model Law และกฎหมายภายในของหลายประเทศ มาใช้เป็นทฤษฎีพื้นฐานในการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการนั้นอาจก่อให้เกิดประเด็นปัญหาในเรื่องความไม่เหมาะสมในการนำเอา the seat theory มาเป็นทฤษฎีพื้นฐานของการอนุญาโตตุลาการที่มีการดำเนินการผ่านทางออนไลน์ ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาความไม่สามารถกำหนดสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ได้ ซึ่งผู้เขียนได้นำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวออกเป็น 2 กรณี คือ (1) การยึดเอา the delocalization theory มาเป็นทฤษฎีพื้นฐานของกระบวนการอนุญาโตตุลาการที่มีการดำเนินการผ่านทางออนไลน์แทน the seat theory หรือ (2) การยอมรับการกำหนดสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการอนุญาโตตุลาการ (place of arbitration) ในรูปแบบที่เป็น การจำลองหรือการกำหนดขึ้นลอยๆ ทั้งนี้เพื่อวัตถุประสงค์ในทางกฎหมายเท่านั้น หรือเรียกได้ว่า "สถานที่ที่จำลองขึ้นเพื่อให้มีผลในทางกฎหมาย" ซึ่งยังคงเป็นแนวทางที่ยึดเอา the seat theory เป็นทฤษฎีพื้นฐานอยู่เช่นเดิม

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้เขียนจะได้มีการนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวออกเป็น 2 กรณีก็ตาม แต่หากพิจารณาประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาจากการยึดเอา the delocalization theory มาเป็นทฤษฎีพื้นฐานของกระบวนการอนุญาโตตุลาการที่มีการดำเนินการผ่านทางออนไลน์ แทน the seat theory จะเห็นได้ว่าการยึดเอา the delocalization theory มาเป็นทฤษฎีพื้นฐาน อาจก่อให้เกิดประเด็นปัญหาที่สำคัญตามมาก็คือ ประเด็นปัญหาในการที่จะต้องค้นหาองค์กรใด องค์กรหนึ่งเพื่อจะเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือกระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์แทนศาลของประเทศใดประเทศหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องจากโดยหลักการของ the delocalization theory จะไม่ยอมรับให้การดำเนินกระบวนการอนุญาโตตุลาการต้องตกอยู่ภายใต้การควบคุมและช่วยเหลือจากศาลภายในของประเทศใดประเทศหนึ่งนอกจากศาลของประเทศที่มีการบังคับตามคำชี้ขาด และจากประเด็นปัญหานี้จึงก่อให้เกิดความยุ่งยากเป็นอย่างมากในการพยายามค้นหาองค์กรใดองค์กร

หนึ่งที่จะเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือกระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์แทนศาล เนื่องจากหากพิจารณาในทางปฏิบัติถึงการดำเนินกระบวนการอนุญาโตตุลาการจะเห็นได้ว่าเป็นไปไม่ได้เลยที่การดำเนินกระบวนการอนุญาโตตุลาการจะถูกแยกออกจากอำนาจของศาลภายในประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากเกิดกรณีที่จะต้องมีการระงับการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งของคู่พิพาทซึ่งจำเป็นต้องมีการออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราว (interim measure) ซึ่งหากต้องการให้กระบวนการอนุญาโตตุลาการแยกออกจากอำนาจของศาลก็จะทำให้ต้องมีการค้นหาคำสั่งที่จะทำหน้าที่ในการออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวแทนศาลซึ่งก็จะเกิดปัญหาตามมาอีกก็คือในการยอมรับอำนาจขององค์กรใดองค์กรหนึ่งที่จะให้มีอำนาจในการมีคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวจะเป็นการตัดอำนาจศาลภายในประเทศไม่ให้มีอำนาจในการออกคำสั่งหรือไม่ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าศาลภายในประเทศก็น่าจะยังคงมีอำนาจในการออกคำสั่งอยู่เช่นเดิม ดังนั้นจะเห็นได้ว่า แม้การยึดเอา the delocalization theory มาใช้เป็นทฤษฎีพื้นฐานแทน the seat theory จะสามารถแก้ไขปัญหาคำสั่งที่ไม่สามารถกำหนดสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินกระบวนการอนุญาโตตุลาการทางออนไลน์ได้ ก็เป็นเพียงการแก้ไขปัญหาคำสั่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในทางทฤษฎีเท่านั้น แต่เมื่อพิจารณาประกอบกับการดำเนินกระบวนการอนุญาโตตุลาการในทางปฏิบัติแล้วจะเห็นได้ว่า the delocalization theory ไม่อาจนำมาใช้เป็นทฤษฎีพื้นฐานในการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการและการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ได้ เนื่องจากไม่สามารถที่จะทำให้เกิดผลได้จริงในทางปฏิบัติ ซึ่งจะแตกต่างกับการนำเอา the seat theory มาใช้เป็นทฤษฎีพื้นฐานที่แม้ the seat theory จะมีความไม่เหมาะสมบางประการหากต้องนำมาใช้กับการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ก็ตาม แต่ปัญหานี้ก็สามารถที่จะแก้ไขได้โดยอาศัยการตีความในส่วนของคำว่า "สถานที่ที่ใช้ในการดำเนินกระบวนการอนุญาโตตุลาการ" (place of arbitration) ได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า สำหรับประเด็นปัญหาว่าประเทศไทยควรจะเลือกเอาทฤษฎีใดมาเป็นพื้นฐานสำหรับการพิจารณาในการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดเขตอำนาจศาลเพื่อรองรับการระงับข้อพิพาทโดยกระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์นั้น ผู้เขียนเห็นว่าประเทศไทยควรที่จะเลือกเอา the seat theory มาเป็นพื้นฐานในการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดเขตอำนาจศาลเหนือกระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ ทั้งนี้อาจจำเป็นต้องมีการปรับปรุงกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันให้มีบทบัญญัติที่รองรับการระงับข้อพิพาทโดยการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ด้วย

2.2 ประเด็นปัญหาในเรื่องความเหมาะสมของพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ในการกำหนดเขตอำนาจศาลเหนือกระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์³

แม้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 จะได้กำหนดศาลที่มีเขตอำนาจเหนือการดำเนินกระบวนการอนุญาโตตุลาการไว้ตามมาตรา 9⁴ แต่ในการพิจารณาปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาในประเด็นปัญหานี้ ผู้เขียนมีความจำเป็นที่จะต้องแบ่งการพิจารณาปัญหาไปตามบทบาทศาลที่มีอยู่ในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินกระบวนการอนุญาโตตุลาการ ทั้งนี้เพราะในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินกระบวนการอนุญาโตตุลาการจะมีผลถึงการกำหนดเขตอำนาจศาลเหนือการดำเนินกระบวนการอนุญาโตตุลาการที่แตกต่างกันออกไปโดยอาจแยกพิจารณาได้ ดังนี้

³ เนื่องจากพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ได้ถูกยกร่างขึ้นมาโดยอาศัย the seat theory มาเป็นทฤษฎีพื้นฐานในการบัญญัติกฎหมาย ดังนั้นในการพิจารณาประเด็นปัญหาในเรื่องความเหมาะสมในการบังคับใช้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 กับการกำหนดเขตอำนาจศาลเหนือกระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ในส่วนี้ ผู้เขียนจึงจำเป็นต้องพิจารณารูปแบบข้อสรุปที่ว่าประเทศไทยควรยึดเอา the seat theory เป็นทฤษฎีพื้นฐานตามที่ได้ผู้เขียนได้ให้ความเห็นไว้ในส่วนของประเด็นปัญหาว่าประเทศไทยควรที่จะเลือกเอาทฤษฎีใดมาเป็นพื้นฐานสำหรับการพิจารณาในการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ดังกล่าวข้างต้นเท่านั้น

⁴พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 มาตรา 9 “ให้ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง หรือศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศภาค หรือศาลที่มีการพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการอยู่ในเขตศาลหรือศาลที่คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาข้อพิพาทซึ่งได้เสนอต่ออนุญาโตตุลาการนั้นเป็นศาลที่มีเขตอำนาจตามพระราชบัญญัตินี้” บทบัญญัติในส่วนนี้ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาจากมาตรา 25 ของพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2530 ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีที่สัญญาอนุญาโตตุลาการมิได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ศาลที่มีเขตอำนาจตามพระราชบัญญัตินี้ได้แก่ ศาลที่มีการพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการอยู่ในเขต หรือศาลที่คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขต หรือศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาข้อพิพาทซึ่งได้เสนอต่ออนุญาโตตุลาการนั้น”

2.2.1 การกำหนดเขตอำนาจศาลในการบังคับตามสัญญาอนุญาตตุลาการ

ศาลอาจเข้ามามีบทบาทในการบังคับตามสัญญาอนุญาตตุลาการได้ กล่าวคือ อาจมีกรณีที่เกิดขึ้นหลังจากที่คู่พิพาทตกลงทำสัญญาอนุญาตตุลาการแล้วปรากฏว่าคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยอมรับที่จะให้มีการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาตตุลาการหรือมีความพยายามที่จะหลีกเลี่ยงกระบวนการอนุญาตตุลาการ ซึ่งในกรณีนี้กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการอนุญาตตุลาการทั้งในทางระหว่างประเทศและกฎหมายของแต่ละประเทศมักจะบัญญัติให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการบังคับตามสัญญาอนุญาตตุลาการโดยบัญญัติให้ศาลซึ่งพิจารณาคดีที่อยู่ในบังคับของสัญญาอนุญาตตุลาการหยุดการพิจารณาคดีของศาลไว้จนกระทั่งเสร็จสิ้นการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางอนุญาตตุลาการ หรือยกฟ้องหรือมีคำสั่งจำหน่ายคดีนั้น ทั้งนี้เพื่อให้คู่พิพาทนัดคดีไปดำเนินการทางอนุญาตตุลาการ ซึ่งหลักเกณฑ์นี้ปรากฏในพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 มาตรา 14

เมื่อพิจารณาบทบาทของศาลที่จะเข้ามาในการบังคับตามสัญญาอนุญาตตุลาการดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าศาลที่จะเข้ามามีเขตอำนาจในการบังคับตามสัญญาอนุญาตตุลาการได้ ก็คือ ศาลที่คู่พิพาทฝ่ายที่ไม่ต้องการระงับข้อพิพาทโดยการอนุญาตตุลาการนำข้อพิพาทที่เกิดขึ้นไปฟ้องหรือไปดำเนินการทางศาลแทนที่จะนำข้อพิพาทมาสู่การระงับข้อพิพาทโดยการอนุญาตตุลาการ ดังนั้นศาลที่จะมีเขตอำนาจในกรณีนี้ก็ คือ ศาลที่มีเขตอำนาจเหนือข้อพิพาทที่เกิดขึ้นนั้น กล่าวคือ เป็นศาลที่คู่พิพาทอาจนำข้อพิพาทเข้าสู่การพิจารณาคดีโดยศาลนั้นได้หากไม่มีข้อตกลงให้มีการระงับข้อพิพาทโดยการอนุญาตตุลาการ ดังนั้นเมื่อพิจารณาบทบัญญัติของพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 มาตรา 9 และมาตรา 14 ประกอบกับบทบัญญัติของพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ มาตรา 7 จะเห็นได้ว่าศาลที่จะมีเขตอำนาจในการบังคับตามสัญญาอนุญาตตุลาการเหนือข้อพิพาททางพาณิชย์ระหว่างประเทศ ก็คือ ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศหรือศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศภาค

เมื่อพิจารณาปัญหาที่จะเกิดขึ้นในการใช้บังคับกฎหมายของไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันในเรื่องของการกำหนดเขตอำนาจศาลเหนือการบังคับตามสัญญาอนุญาตตุลาการนั้นจะเห็นได้ว่าแม้การดำเนินกระบวนการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาตตุลาการจะมีการดำเนินการผ่านทางออนไลน์ก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาบทบัญญัติของพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 มาตรา 9 ประกอบพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ มาตรา 7 แล้วจะเห็นได้ว่า บทบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดศาลที่จะเข้ามามีเขตอำนาจโดยพิจารณา

ตามเนื้อหาหรือประเภทของข้อพิพาท กล่าวคือ ตามมาตรา 7 ได้กำหนดให้ศาลทรัพย์สินทางปัญญา มีเขตอำนาจโดยพิจารณาจากประเภทหรือเนื้อหาของข้อพิพาทตามที่มาตรา 7 ได้กำหนดไว้ว่าเป็นข้อพิพาทในเรื่องใด ดังนั้นแม้ข้อพิพาทจะเกิดขึ้นจากการทำธุรกรรมผ่านทางออนไลน์หรือไม่ก็ตาม แต่หากเป็นข้อพิพาทที่มีเนื้อหาเป็นไปตามที่มาตรา 7 กำหนดไว้ ศาลที่จะเข้ามามีเขตอำนาจเหนือข้อพิพาทที่เกิดขึ้นก็คือ ศาลทรัพย์สินทางปัญญา อยู่นั่นเอง ดังนั้นแม้จะเป็นการดำเนินการใดๆ ผ่านทางออนไลน์ก็มิได้ทำให้เขตอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาเปลี่ยนแปลงไปแต่อย่างใด จึงทำให้ในการกำหนดเขตอำนาจศาลในการบังคับตามสัญญาอนุญาโตตุลาการที่มีการดำเนินการผ่านทางออนไลน์ไม่มีประเด็นปัญหาให้จำต้องยกขึ้นมาพิจารณา แต่เหตุที่ผู้เขียนต้องนำเอาการกำหนดเขตอำนาจศาลในการบังคับตามสัญญาอนุญาโตตุลาการมากล่าวถึงในบทนี้ด้วยก็เพื่อให้ความเกิดครบถ้วนและให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น

2.2.2 การกำหนดเขตอำนาจศาลในเรื่องเกี่ยวกับผู้เป็นอนุญาโตตุลาการ ในเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการอนุญาโตตุลาการและในเรื่องการเพิกถอนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ

เนื่องจากการพิจารณาประเด็นปัญหาในส่วนของ การกำหนดเขตอำนาจศาลในเรื่องเกี่ยวกับผู้เป็นอนุญาโตตุลาการและการกำหนดเขตอำนาจศาลในเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการอนุญาโตตุลาการตลอดจนการกำหนดเขตอำนาจศาลในการเพิกถอนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการจะมีประเด็นปัญหาร่วมกันประการหนึ่งก็คือ ปัญหาความไม่ชัดเจนของพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 มาตรา 9 กล่าวคือ มาตรา 9 กำหนดให้ศาลที่มีเขตอำนาจตามพระราชบัญญัตินี้ ได้แก่ ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางหรือศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศภาค หรือศาลที่มีการพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการอยู่ในเขตศาลหรือศาลที่คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาข้อพิพาทซึ่งได้เสนอต่ออนุญาโตตุลาการนั้น ซึ่งการบัญญัติเช่นนี้ก่อให้เกิดปัญหาความไม่ชัดเจน กล่าวคือ ในการระงับข้อพิพาทโดยกระบวนการอนุญาโตตุลาการทางพาณิชย์ระหว่างประเทศไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการโดยผ่านทางออนไลน์หรือไม่ก็ตามนั้น ศาลใดตามที่มาตรา 9 กำหนดไว้จะเป็นศาลที่เข้ามามีเขตอำนาจเหนือกระบวนการอนุญาโตตุลาการ ทั้งในเรื่องเกี่ยวกับผู้เป็นอนุญาโตตุลาการและในเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการอนุญาโตตุลาการตลอดจนในเรื่องเกี่ยวกับการเพิกถอนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ

เมื่อพิจารณาบทบาทศาลที่มีต่อการดำเนินกระบวนการอนุญาตตุลาการดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการกำหนดเขตอำนาจศาลจำเป็นต้องพิจารณาตามแต่ละเรื่องไป กล่าวคือ หากเป็นกรณีที่ศาลเข้ามามีบทบาทในการออกคำสั่งให้ใช้มาตรการชั่วคราวเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของคู่กรณีในระหว่างการพิจารณา ในกรณีนี้ศาลที่มีเขตอำนาจก็คือ ศาลของประเทศที่ทรัพย์สินตั้งอยู่ (ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งอายัดทรัพย์สิน) หรือศาลของประเทศที่คู่พิพาทอาศัยอยู่ (ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งห้ามคู่กรณีกระทำการหรือไม่กระทำการใดๆ ที่อาจกระทบถึงการพิจารณา) หรือหากเป็นกรณีที่ศาลเข้ามามีบทบาทในการออกหมายเรียกพยานบุคคล หรือพยานเอกสาร หรือวัตถุใดๆ ในกรณีนี้ศาลที่เขตอำนาจก็คือ ศาลของประเทศที่พยานบุคคลหรือพยานเอกสาร หรือวัตถุใดๆ อยู่ในเขตศาล

แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการกำหนดเขตอำนาจศาลในเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการอนุญาตตุลาการไม่ว่าจะเป็นบทบาทในการออกคำสั่งให้ใช้มาตรการชั่วคราวเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของคู่กรณีในระหว่างการพิจารณา หรือบทบาทในการออกหมายเรียกพยานบุคคล หรือพยานเอกสาร หรือวัตถุใดๆ จะเป็นไปตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นและเป็นที่ยอมรับกันในทางปฏิบัติก็ตาม อีกทั้งเมื่อพิจารณาประกอบกับลักษณะของการดำเนินกระบวนการอนุญาตตุลาการออนไลน์แล้วจะเห็นได้ว่า แม้จะมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาอนุญาตตุลาการผ่านทางออนไลน์ก็ได้ส่งผลกระทบต่อข้อกำหนดเขตอำนาจศาลเหนือการดำเนินกระบวนการพิจารณาอนุญาตตุลาการในลักษณะนี้แต่อย่างใด แต่ประเด็นปัญหาที่อาจเกิดขึ้นก็คือ ประเทศไทยควรจะมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อเป็นการรองรับการดำเนินกระบวนการอนุญาตตุลาการระหว่างประเทศที่ในทางปฏิบัติอาจจำเป็นต้องอาศัยอำนาจศาลในส่วนนี้ให้ชัดเจนขึ้นหรือไม่

สำหรับแนวทางการแก้ไขประเด็นปัญหาดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่า ประเทศไทยควรมีการบัญญัติกฎหมายในลักษณะที่กำหนดให้ศาลไทยมีเขตอำนาจในการช่วยเหลือกระบวนการอนุญาตตุลาการที่จำเป็นต้องขอความช่วยเหลือจากศาลไทยไม่ว่าจะเป็นการออกคำสั่งให้ใช้มาตรการชั่วคราวเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของคู่กรณีในระหว่างการพิจารณา หรือการออกหมายเรียกพยานบุคคล หรือพยานเอกสาร หรือวัตถุใดๆ ที่อยู่ในอำนาจของศาลไทย ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินกระบวนการอนุญาตตุลาการที่มีลักษณะในทางระหว่างประเทศนั้นมักจะประสบกับปัญหาในการขอความช่วยเหลือจากศาลภายในประเทศซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความมีประสิทธิภาพในการดำเนินกระบวนการพิจารณาและความยุติธรรมในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทของอนุญาตตุลาการ โดยบทบัญญัติในส่วนนี้ควรมีถ้อยคำในลักษณะที่ว่า “ให้ศาลที่มีเขตอำนาจ มีอำนาจในการช่วยเหลือกระบวนการอนุญาตตุลาการได้ แม้ว่าสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณา

อนุญาโตตุลาการจะมีใช้ประเทศไทย หรือแม้ว่าจะไม่มีการกำหนดสถานที่ที่ใช้ในการดำเนิน กระบวนการพิจารณาอนุญาโตตุลาการก็ตาม”

2.2.4 การกำหนดเขตอำนาจศาลในการบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ

ศาลที่มีเขตอำนาจในการบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ คือ ศาลของ ประเทศที่คู่พิพาทฝ่ายที่แพ้คดีหรือจำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือศาลของประเทศที่ทรัพย์สิน ซึ่งอาจถูกบังคับคดีได้อยู่ในเขตศาล ซึ่งการกำหนดเขตอำนาจศาลในลักษณะนี้ก็เป็นที่ยอมรับใน the seat theory นอกจากนี้แม้จะเป็นการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการออนไลน์ก็ไม่ทำให้ การกำหนดเขตอำนาจศาลในการบังคับตามคำชี้ขาดในลักษณะนี้เปลี่ยนแปลงไปแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามเนื่องจากในขณะร่าง UNCITRAL Model Law ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์แม่แบบของ พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 และ New York Convention ไม่ปรากฏว่าได้มีการ พิจารณาไปถึงการดำเนินกระบวนการอนุญาโตตุลาการผ่านทางออนไลน์ด้วย ดังนั้นแม้การเปลี่ยน รูปแบบการดำเนินกระบวนการอนุญาโตตุลาการมาเป็นการดำเนินการโดยผ่านทางออนไลน์จะไม่มี ผลกระทบต่อการกำหนดเขตอำนาจศาลในการบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการก็ตาม แต่อาจมีความจำเป็นที่จะต้องมีการตีความหรือปรับปรุงกฎหมายเพื่อมารองรับคำชี้ขาดที่เกิดจาก การอนุญาโตตุลาการออนไลน์ด้วย

2.3 ประเด็นปัญหาในเรื่องความเหมาะสมในการบังคับใช้พระราชบัญญัติ อนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ในบทบัญญัติมาตราอื่นๆ

เนื่องจากในขณะร่าง UNCITRAL Model Law และ New York Convention ไม่ ปรากฏว่าได้มีการพิจารณาไปถึงการดำเนินกระบวนการอนุญาโตตุลาการผ่านทางออนไลน์ด้วย จึง ส่งผลให้บทบัญญัติของพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545 ซึ่งได้นำเอาทั้ง UNCITRAL Model Law และ New York Convention มาเป็นแม่แบบและแนวทางในการยกร่างจึงมิได้มีการ พิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ตามไปด้วยและไม่ปรากฏว่าในส่วน ของการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545 ได้มีการหยิบยกเอาประเด็นใน เรื่องเกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการออนไลน์ขึ้นมาประกอบการพิจารณาแต่อย่างใด ดังนั้นนอกจาก ผู้เขียนจะได้นำเสนอถึงประเด็นปัญหาในเรื่องความเหมาะสมของการบังคับใช้พระราชบัญญัติ อนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ในการกำหนดเขตอำนาจศาลเหนือกระบวนการอนุญาโตตุลาการ ออนไลน์ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในส่วนนี้ผู้เขียนจะได้พิจารณาถึงการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติในส่วน

อื่นของพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 บางมาตราทั้งนี้เพื่อให้มีบทบัญญัติที่มารองรับการระงับข้อพิพาทโดยกระบวนการอนุญาตตุลาการออนไลน์ โดยอาจแยกพิจารณาได้ ดังนี้

(1) คำจำกัดความของคำว่า "อนุญาตตุลาการออนไลน์"

ผู้เขียนมีความเห็นว่าการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 ควรมีการบัญญัติเพิ่มเติมในส่วนของคำจำกัดความของคำว่า "การอนุญาตตุลาการออนไลน์" เนื่องจากหากต้องการที่จะให้มีบทบัญญัติที่มารองรับการระงับข้อพิพาทโดยกระบวนการอนุญาตตุลาการออนไลน์ก็มีความจำเป็นที่จะต้องนิยามศัพท์คำว่า "อนุญาตตุลาการออนไลน์" ไว้ด้วยเพื่อให้เกิดความชัดเจนซึ่งอาจมีการบัญญัติเพิ่มเติมไว้ในมาตรา 5

โดยคำจำกัดความของคำว่า "อนุญาตตุลาการออนไลน์" อาจให้คำจำกัดความได้ว่า หมายถึง การระงับข้อพิพาทด้วยการอนุญาตตุลาการที่คู่พิพาทตกลงให้มีการระงับข้อพิพาททั้งหมดหรือบางส่วนโดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์เพื่อการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการอนุญาตตุลาการไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างคู่พิพาทกับอนุญาตตุลาการหรือระหว่างคู่พิพาทด้วยกันเองหรือระหว่างคู่พิพาทและอนุญาตตุลาการกับสถาบันผู้ให้บริการในการระงับข้อพิพาท (หากมี) ทั้งนี้คำว่า "อิเล็กทรอนิกส์" ให้เป็นไปตามคำจำกัดความในพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์

การบัญญัติคำจำกัดความเช่นนี้นอกจากจะทำให้เกิดความชัดเจนในส่วนของนิยามศัพท์ของคำว่า "อนุญาตตุลาการออนไลน์" แล้ว ยังจะทำให้การใช้บังคับกฎหมายมีความสอดคล้องกันด้วย กล่าวคือ เป็นการบัญญัติพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ซึ่งได้มีการให้คำจำกัดความของคำว่า "อิเล็กทรอนิกส์"⁵ ไว้อยู่แล้ว

นอกจากนี้เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการใช้บังคับกฎหมาย ผู้เขียนเห็นว่านอกจากจะบัญญัติคำจำกัดความของคำว่า "อนุญาตตุลาการออนไลน์" แล้วควรจะมีการบัญญัติถ้อยคำเพิ่มเติมในอีกส่วนหนึ่งว่า "อนุญาตตุลาการ" หมายความว่ารวมถึง อนุญาตตุลาการออนไลน์ด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการบัญญัติรองรับให้การดำเนินกระบวนการทางอนุญาตตุลาการออนไลน์สามารถนำเอาบทบัญญัติของพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 มาใช้บังคับได้โดยไม่จำเป็นต้องมี

⁵ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 มาตรา 4 "อิเล็กทรอนิกส์" หมายความว่า การประยุกต์ใช้วิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ โทรคมนาคมแม่เหล็กไฟฟ้า หรือวิธีอื่นใดในลักษณะคล้ายกัน และให้หมายความรวมถึงการประยุกต์ใช้วิธีการทางแสง วิธีการทางแม่เหล็ก หรืออุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้วิธีต่างๆ เช่นว่านั้น

การบัญญัติบทบัญญัติขึ้นใหม่หากเป็นบทบัญญัติที่สามารถใช้บังคับได้กับทั้งการ
อนุญาตตุลาการในรูปแบบปกติและการอนุญาตตุลาการออนไลน์

(2) คำจำกัดความของคำว่า "เป็นหนังสือ"

ผู้เขียนมีความเห็นว่าการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ.
2545 ควรมีการบัญญัติเพิ่มเติมในส่วนของคำจำกัดความของคำว่า "เป็นหนังสือ" ทั้งนี้เพื่อให้เกิด
ความชัดเจนโดยบัญญัติในลักษณะที่ให้มีการอ้างถึงบทบัญญัติของพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรม
ทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ซึ่งได้บัญญัติไว้ในมาตรา 8 ว่า "ภายใต้บังคับบทบัญญัติมาตรา 9
ในกรณีที่กฎหมายกำหนดให้การใดต้องทำเป็นหนังสือ มีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือมีเอกสารมา
แสดง ถ้าได้มีการจัดทำข้อความขึ้นเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถเข้าถึงและนำกลับมาใช้ได้
โดยความหมายไม่เปลี่ยนแปลง ให้ถือว่าข้อความนั้นได้ทำเป็นหนังสือ มีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือ
มีเอกสารมาแสดงแล้ว" และตามมาตรา 4 ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า "ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์"
หมายความว่า ข้อความที่ได้สร้าง ส่ง รับ เก็บรักษา หรือประมวลผลด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์
เช่น วิธีการแลกเปลี่ยนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ โทรเลข โทรศัพท์ โทรสาร
โดยคำจำกัดความของคำว่า "เป็นหนังสือ" อาจบัญญัติว่า คำว่า "เป็นหนังสือ" หมายความว่ารวมถึง
การปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ด้วย ทั้งนี้ให้เป็นไปตามความใน
พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ซึ่งหากมีการบัญญัติกฎหมายใน
ลักษณะนี้จะทำให้มีการใช้บังคับกฎหมายไปในทางเดียวกันและสอดคล้องกัน

สำหรับบทบัญญัติในส่วนอื่นนอกจากที่กล่าวข้างต้นนี้ ผู้เขียนเห็นว่าไม่จำเป็นต้องมี
การปรับปรุงแก้ไขแต่อย่างใด ซึ่งแม้จะมีการดำเนินกระบวนการอนุญาตตุลาการผ่านทางออนไลน์
หากคู่พิพาทมิได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่นก็ยังสามารถที่จะบังคับใช้บทบัญญัติในส่วนนั้นๆได้
เช่นเดียวกับการดำเนินกระบวนการอนุญาตตุลาการในรูปแบบปกติ และสำหรับการปรับปรุงแก้ไข
พระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 ที่ได้นำเสนอในบทนี้ ผู้เขียนจะได้ทำการรวบรวมและ
นำเสนอเป็นร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมอีกครั้ง ในส่วนของบทสรุปและข้อเสนอแนะในลำดับ
ต่อไป